Sitra / Kestävyysratkaisut 7.11.2023 Julkinen

Asia: Ilmastovuosikertomus 2023 (K 17/2023 vp)

Sitra kiittää ympäristövaliokuntaa mahdollisuudesta lausua Ilmastovuosikertomuksesta 2023. Lausunnon keskeiset huomiot on koottu alle.

- Kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuonna 2035 edellyttää määrätietoista korjausliikettä: nettonielua tulee kasvattaa merkittävästi ja päästöjä vähentää nykyistä nopeammin. Lisätoimien tarve on ilmeinen.
- Ilmasto- ja energiastrategia, keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma (KAISU) sekä maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma (MISU) on päivitettävä viipymättä, sillä ne ovat vanhentuneet. Jatkossa MISU tulisi laatia kerran hallituskaudessa.
- Liikenteen kestävyyssiirtymää tulisi vauhdittaa esimerkiksi kokonaisvaltaisella vero-, maksu- ja tukiuudistuksella.
- On valitettavaa, että kuntien lakisääteisestä velvoitteesta laatia ilmastosuunnitelma luovutaan, ja että kuntien ilmastosuunnitelmien tuki lakkautetaan.
- Kulutusperäisten päästöjen vähentämiselle olisi syytä asettaa tavoitteet, joita tukemaan tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä ja seurantaa.
- Ilmastotoimien tulee olla kustannustehokkaita ja oikeudenmukaisia. Se edellyttää, että päättäjillä on käytössään ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi. Ilmastopolitiikka ja talous -luku olisi hyvä säilyttää kertomuksessa toistuvana tarkastelun kohteena.

1 Ilmastosuunnitelmat ja toimenpiteet tuotava ajan tasalle

Ilmastolaki edellyttää, että ilmastovuosikertomus sisältää arvion ilmastopolitiikan suunnitelmissa esitettyjen nykyisten ja suunniteltujen toimien riittävyydestä seuraavan 15 vuoden ajalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen osalta ja arvion niiden saavuttamisen edellyttämien lisätoimien tarpeesta. Uusimpaan ilmastovuosikertomukseen arvio lisätoimien tarpeesta on sisällytetty ensimmäistä kertaa. Arviossa todetaan, että kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuonna 2035 edellyttää merkittävää nettonielun kasvua verrattuna vuosien 2021–2022 tasoon ja päästöjen nopeampaa vähentämistä. Nykyisillä toimilla tavoitteeseen ei päästä.

Ilmastotoimien tulee olla kustannustehokkaita ja oikeudenmukaisia. Se edellyttää, että päättäjillä on käytössään ajantasaista tietoa päätöksenteon tueksi. Sitra muistuttaa, että Suomen ilmastopolitiikan toimintaympäristö on muuttunut rajusti Venäjän hyökättyä Ukrainaan ja maankäyttösektorin muututtua nielusta päästölähteeksi. Samalla Suomen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän taustalaskelmat ovat vanhentuneet nopeasti.

Onkin tärkeää, että niin ilmasto- ja energiastrategia, keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma kuin maakäyttösektorin ilmastosuunnitelma päivitetään viipymättä. Samalla tulee linjata, mistä päästölähteistä ja nieluista sekä minkälaisin toimenpitein hiilineutraaliuden ja pidemmän tähtäimen tavoitteiden edellyttämät päästövähennykset ja nielun lisäykset turvataan. Sitran ehdotuksia on koottu Korjausliike – Suomi kohti 1,5 asteen tavoitteen mukaisia ilmastotoimia -selvitykseen (2021).

2 Liikenteen kestävyyssiirtymää hidastuu

Liikenne on taakanjakosektorin suurin (37 %) päästölähde Suomessa, ja liikenteen ilmastotoimet pitkälti ratkaisevat Suomen taakanjakosektorin tavoitteiden saavuttamisen.

Kuten ilmastovuosikertomuksessa todetaan, liikenteen päästöjen vähentyminen on hidastunut huomattavasti. On jopa olemassa riski siitä, että päästöt kääntyvät kasvuun.

Liikenteen kestävyyssiirtymää tulisi vauhdittaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Seuraavien vuosien aikana liikenteen päästöjen vähentämiseksi olisi mahdollista toteuttaa kokonaisvaltainen vero-, maksu- ja tukiuudistus osana laajempaa, niin sanottua kestävän kehityksen verosiirtymää (2019). Uudistuksessa päästöjen hinnoittelua tulisi suhteellisesti kiristää nykyisestä, mutta samaan aikaan alentaa muuta liikenteen verotusta sekä mahdollisesti palkansaajien tuloveroa, ja tarvittaessa kohdentaa lisäkompensaatioita esimerkiksi syrjäseutujen pienituloisille.

Sitra esittää vakavan huolensa siitä, että hallitusohjelman ja budjettiriihen päätökset vievät liikenteen päästökehitystä suuntaan, joka ei ole keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman mukainen. Jakeluvelvoitteen noston hidastaminen on päästövaikutukseltaan merkittävin yksittäinen toimi. Lisäksi julkisen latausinfratuen määrä laskee tarpeellisen tason alle, ja liikenteen kestävyyssiirtymän kannustimia heikennetään polttoaineveron alennuksella, julkisen liikenteen sekä kävelyn ja pyöräilyn rahoituksen pienenemisellä sekä kotien ja työpaikkojen latausinfratuista luopumisella.

3 Kuntien merkittävä rooli Suomen ilmastotoimien toteuttajina tulisi tunnistaa

Kunnat ovat avainasemassa, kun Suomi pyrkii hiilineutraaliksi vuoteen 2035 mennessä. Kunnat voivat aktiivisesti vaikuttaa omien kasvihuonekaasupäästöjensä määrään. Kuten ilmastovuosikertomuksessa todetaan, ne vastaavat muun muassa kaavoituksesta, maankäytöstä, liikennesuunnittelusta, kuntaomisteisten energiayhtiöiden omistajaohjauksesta, monien rakennusten lämmitystapavalinnoista ja julkisista hankinnoista. Kuntaliiton mukaan suurin haaste kuntien ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta on rahoitus- ja henkilöresurssien puute.

Kesällä 2022 päivitetyn ilmastolain 14 a §:n mukaan kuntien tuli laatia ilmastosuunnitelma vähintään kerran valtuustokaudessa, ja ympäristöministeriö myönsi kunnille avustuksia ilmastosuunnitelmien valmisteluun. Hallitusohjelman mukaisesti velvoite perutaan, ja kuntien ilmastosuunnitelmien tukemiseen varatut resurssit (2,8 miljoonaa euroa) esitetään talousarviossa poistettavaksi. Tämä on valitettavaa, sillä kunnilla on merkittävä rooli edistää ilmastolain mukaisten päästövähennysten toteutumista aluetasolla.

4 Kulutuksen päästöille tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta

Suomen ilmastopaneeli on arvioinut (2020), että kotitalouksien hiilijalanjäljen tulisi pienentyä noin 70 prosenttia vuoden 2016 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Sitran selvityksen (2019) mukaan suomalaisten hiilijalanjäljen tulisi laskea yli 90 prosenttia vuoteen 2050 mennessä, jotta päästöt olisivat linjassa Pariisin sopimuksen kanssa. Tämä ei tarkoita elämänlaadusta tinkimistä, vaan fiksuja arjen valintoja, kuten Sitran 1,5 asteen elämäntavat -selvityksessä on kartoitettu. Kestävä elämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että asutaan energiatehokkaissa taloissa, liikutaan enemmän kävellen tai julkisella liikenteellä, syödään enemmän kasvipohjaista ruokaa (2023) ja korjataan tavaroita, jotta ne kestävät pidempään. Hyvä uutinen on, että suomalaisten kulutuksen hiilijalanjälki on jo pienentynyt merkittävästi. Se oli vuonna 2005 reilusti yli 12 tonnia, mutta vuonna 2021 huomattavasti pienempi, noin kahdeksan tonnia per henkilö.

Kulutusperäiset päästöt on mainittu Suomen keskeisissä ilmastostrategioissa ja myös ilmastovuosikertomuksessa aihetta käsitellään kattavasti. Kulutusperäisten päästöjen vähentämiselle ei kuitenkaan ole asetettu selkeitä ja ohjaavia tavoitteita. Sitra ehdottaa, että kulutusperäisille päästöille asetetaan tavoitteet, määritetään konkreettiset toimenpiteet ja huolehditaan seurannasta. Kiertotalouden potentiaali kulutusperäisten ilmasto- ja luontovaikutusten minimoimisessa tulee hyödyntää täysimääräisesti.

Vertailukohtaa voi hakea Ruotsista, jossa parlamentaarinen komitea teki keväällä 2022 ehdotuksen Ruotsin kulutusperäisten päästöjen nettonollatavoitteesta vuodelle 2045. Kaupungeista puolestaan Göteborg on ollut edelläkävijä kulutusperäisten päästöjen huomioimisessa. Kaupungin ilmasto-ohjelmassa asetettiin jo vuonna 2014 tavoitteeksi kaupunkilaisten hiilijalanjäljen pienentäminen 3,5 tonniin vuoteen 2035 mennessä. Vuoden 2022 ohjelmassa tavoite on asetettu 3,3 tonniin.

Lopuksi Sitra toteaa, että vuoden 2022 ilmastovuosikertomukseen sisällytetty ”Ilmastopolitiikka ja talous” -luku puolustaisi paikkaansa kertomuksen pysyvänä elementtinä. Samalla huomiota tulisi kiinnittää siihen, että ilmastotoimien kustannusvaikutuksia mallinnettaessa mukaan tulisi ottaa hillintätoimien hyödyt (ilmastokriisin kustannusten pieneneminen) sekä ilmastokriisin aiheuttamien haittojen kustannukset. Jos ilmastotoimien taloudellista hyötyä ei mallinneta ja arvioida, on toimien todellisten kansantaloudellisten vaikutusten arviointi ja tietoon perustuva päätöksenteko käytännössä katsoen mahdotonta.

Helsingissä 7.11.2023

Lasse Miettinen
Johtaja, Kestävyysratkaisut